

Gærdesmutte *Troglodytes troglodytes*

Wren

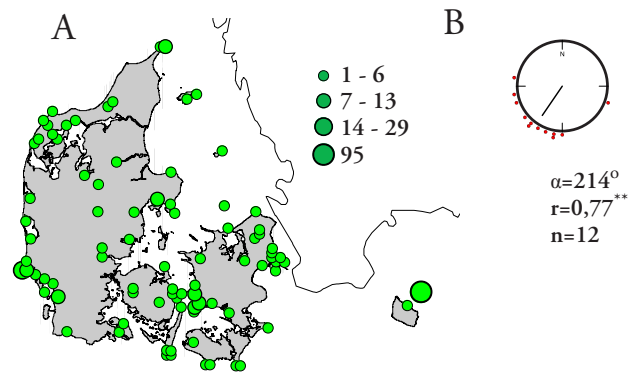

Fig. 2. A) Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt, samt artens danske yngleudbredelse (1993-96). Ringing site for birds later recovered, and breeding distribution (1993-96). B) Retning af direkte efterårstræk (aug-dec, >100 km). Direction of direct autumn migration (Aug-Dec, >100 km).

Arter tilhørende gærdesmutte-familien er, med undtagelse af én, udelukkende udbredt på det amerikanske kontinent. Undtagelsen er vor egen gærdesmutte, der er vidt udbredt fra Island, Irland og Marokko, gennem Europa til det vestlige Rusland og Iran samt i store dele af Centralasien og Nordamerika. De største europæiske bestande findes på De Britiske Øer, i Rusland, Spanien, Frankrig og Tyskland. I Danmark er arten en meget almindelig ynglefugl i en række forskellige naturtyper, heriblandt skove, parker og haver. Gærdesmutton er ligeledes en meget

almindelig træk- og vintergæst over hele landet. Generelt betegnes arten som standfugl, men fugle fra de nordlige bestande, inkl. store dele af bestandene i Norge, Sverige og Finland, er trækfugle, der overvintrer længere mod syd, bl.a. i Vest- og Mellemeuropa. Gærdesmutton trækker om natten.

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark blev den første gærdesmutte ringmærket i 1921, og i alt er mærket 36.173; 10 af Odense Ringmærkningscentral, 17 af Roskildejordens Ring-

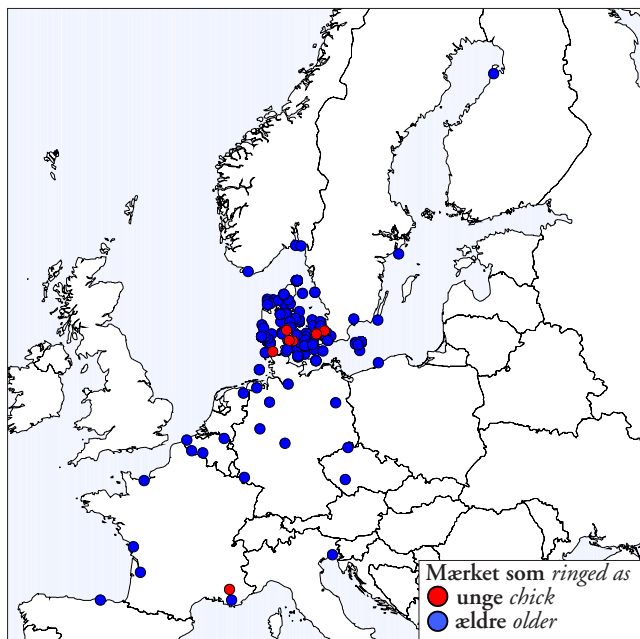

Fig. 1. Samtlige genfund af gærdesmutte ringmærket i Danmark (n=416). All recoveries of wren ringed in Denmark (n=416).

Fakta Facts

Mærkninger Birds ringed 36.173

Genmeldinger Recoveries

Antal genmeldinger No. of recoveries 416

-heraf uden for Danmark Recovered abroad 38(9%)

Antal fugle No. of individuals 355

-heraf mærket som unger Ringed as chicks 7(2%)

Genmeldingsandel Proportion recovered 1,0%

Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark 63

Ringed abroad and recovered in Denmark

Ekstremer Extremes

Højeste alder Oldest bird 3 år 9 mdr.

Længste afstand Longest dist. Spanien Spain 2.372 km

Nordligst Northernmost Finland Finland (64° 48'N)

Sydligst Southernmost Spanien Spain (43° 24'N)

Østligst Easternmost Finland Finland (24° 38'E)

Vestligst Westernmost Spanien Spain (03° 24'W)

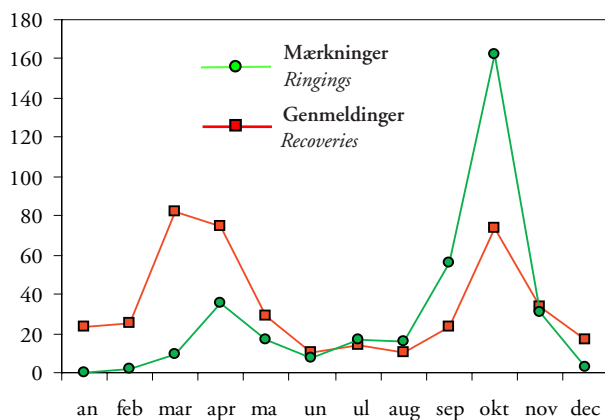

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af gærdesmutte. Month of ringing and recovery of recovered wren.

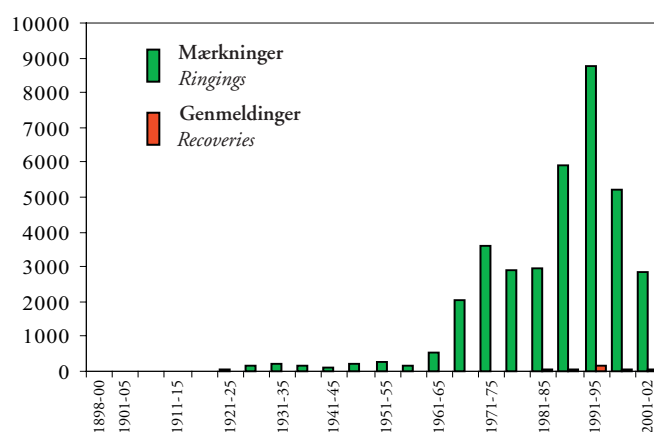

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for gærdesmutte ringmærket i Danmark. Ringing and recovery year of wren ringed in Denmark.

mærkningscentral, 1.057 af Dansk Ornithologisk Central og 35.089 af Zoologisk Museum. Frem til 1965 blev mærket relativt få, gennemsnitligt 42 årligt. Flest er mærket i perioderne 1989-1996 og 2000-2002 med hhv. 1.979 og 1.463 i gennemsnit per år (fig. 4). 1990 er det år, hvor flest er ringmærket (2.293). Faldet i antal mærkninger siden 1997 skyldes overvejende lukning af småfuglemærkningen på Christiansø. Siden år 2000 er der igen en stigning i antal mærkninger, som primært skyldes opstarten af småfuglemærkningen ved Gedser.

Ringmærkningen af gærdesmutter har resulteret i 416 genmeldinger af 355 fugle, svarende til en genmeldingsandel på 1%. De genmeldte fugle er ringmærket over det meste af landet (fig. 2A), dog står tre områder for næsten halvdelen: Christiansø (95), Sydvestsjælland (44) og Blåvand (42). De genmeldte fugle er mærket året rundt, flest under forårs- og

efterårstrækket (hhv. 17% og 70%) og færrest i vinterperioden (1%) (fig. 3). I yngletiden, juni-august, er der mærket gærdesmutter over det meste af landet, dog færrest på indlandslokaliteter. August er medtaget, da arten på det tidspunkt endnu ikke er begyndt at trække (Enquist & Petterson 1986, Cramp 1988, Lausten & Lyngs 2004). I Danmark er desuden genfundet 63 gærdesmutter ringmærket i udlandet. De er mærket i perioden 29. april til 13. november, fire i yngletiden og 57 om efteråret.

Træk og overvintring

Danske ynglefugle. Til trods for, at gærdesmutte er en meget almindelig ynglefugl i Danmark, foreligger der kun 51 genfund af danske ynglefugle. Heraf er blot syv mærket som redeunger, hvilket formentligt skyldes den skrøbelige rede, som arten bygger, og som vanskeliggør mærkning af redeunger. 46 af genfundene er

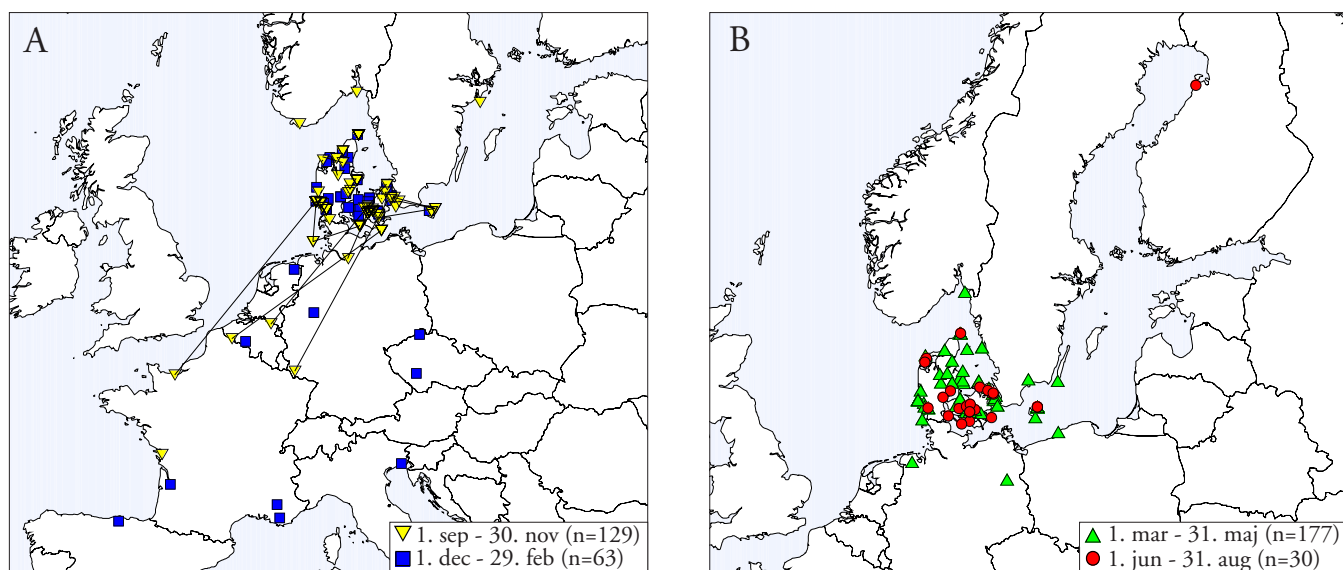

Fig. 5. Genmeldinger fra A) efterårs- og vinterperioden og B) forårs- og yngletiden af gærdesmutte ringmærket i Danmark. Linjer på kort A angiver direkte efterårstræk. Recoveries during A) autumn and winter and B) spring and the breeding season of wren ringed in Denmark. Lines on map A indicate direct autumn migration.

gjort inden for en radius på 5 km fra mærkningslokaliteten, heraf 96 % af efterårsgenfundene (n=25), 40 % af vintergenfundene (n=5), 89 % af forårsgenfundene (n=9) og 100 % af sommergenfundene (n=12). Blot fem fugle er genfundet mere end 5 km fra mærkningslokaliteten; tre ungfugle og to uden aldersangivelse. Hvornår de danske fugle trækker bort, er uvist. Den første fugl, der har tilbagelagt en nævneværdig afstand om efteråret, blev genfundet 1. november (10 km).

Fra vinterperioden foreligger i alt fem genfund af fugle mærket i yngletiden, hvoraf tre har flyttet sig over 5 km (hhv. 72, 1.339 og 1.476 km). De to længste distancer blev tilbagelagt af fugle mærket ved hhv. Skive og Vejle, som begge blev genfundet den førstkommande vinter i det sydøstlige Frankrig tæt ved Middelhavet (fig. 1). Disse tre genfund bevirker, at gennemsnitspositionen i vinterperioden ligger signifikant syd for Danmark ($P < 0,05$). Hvor stor en andel af ynglefuglene, der trækker bort, er således fortsat usikkert.

Fem fugle er genfundet i en efterfølgende sommer, heraf fire mærket som ungfugle. Alle blev genfundet nær ved mærkningslokaliteten (0-2 km).

Træk- og vintergæster. Gærdesmutter, der trækker gennem eller overvintrer i Danmark, kommer tilsyneladende fra det sydlige Norge og det sydlige Sverige samt i mindre grad fra det vestlige Finland. I alt 66 genfund forbinder Danmark med dette område; 21 med Norge, 39 med Sverige og 6 med Finland (fig. 1 og 6). Størstedelen (93 %) er dog fra træktiden, hvorfor de præcise yngleområder forsat kun er delvis kendte. I Danmark er fugle fra det vestlig Norge primært genfundet i Jylland og fugle fra Finland og Øst sverige på Sjælland, men overlappet er stort, bl.a. er en vestnorsk fugl fundet på Bornholm og en østsvensk fugl i Thy.

Gærdesmutter ringmærket i Danmark uden for yngletiden er i efterårsperioden overvejende genfundet i Danmark (86%). Fugle nordfra er genfundet eller mærket i Danmark fra 10. september og frem, flest i oktober (56%). I Danmark forløber efterårstrækket temmelig koncentreret fra midten af september til midten af november med kulmination midt i oktober (Olsen 1992, Lausten & Lyngs 2004). Efterårstrækket i Danmark er domineret af ungfugle, og deres træk kulminerer næsten en uge før de voksnes (Lausten & Lyngs 2004). Tilsyneladende trækker flere hunner (68%) end hanner gennem Danmark (Preuss 1978). Syd for Danmark er der om efteråret genfundet 10 danskmærkede gærdesmutter; fem i Nord- og Vesttyskland, to i Belgien og tre i Frankrig (fig. 5A). Sæsonens tidligste genfund i Tyskland er 14. oktober

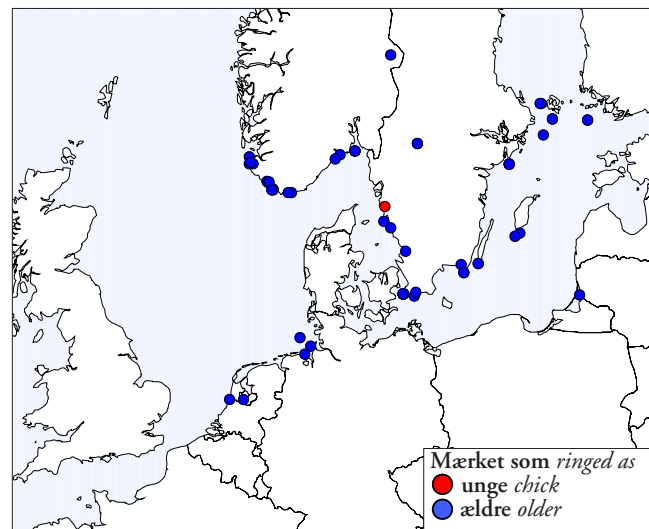

Fig. 6. Mærkningslokaliteter for gærdesmutter ringmærket i udlandet og genmeldt i Danmark (n=61). Ringing locations of wren ringed abroad and recovered in Denmark (n=61).

(Helgoland) og i Frankrig 19. oktober. Sidstnævnte fugl trak med en gennemsnitshastighed på 123 km i døgnet og er dermed den hurtigste i materialet. De fugle, der om efteråret er trukket mere end 100 km, er generelt genfundet mod sydvest (fig. 2B). Fugle ringmærket i Norge og Sverige er genfundet mod syd og sydvest fra det sydlige Sverige og Danmark til Spanien (Zink 1981). Flere genfund tyder på, at Danmark er et vigtigt bindeled for skandinaviske gærdesmutter på vej til deres vinterkvarteret.

I vinterperioden er langt de flest genfund af danskmærkede fugle gjort i Danmark (87%) (fig. 5A). Vinterfuglenes yngleområder er stort set ukendte, men der indgår både danske ynglefugle (jvf. ovenfor) og fugle fra det sydlige Skandinavien og Finland. Dette underbygges af, at syv fugle fra Norge, fire fra Sverige og to fra Finland er genfundet i Danmark om vinteren. Syd for Danmark er otte danskmærkede gærdesmutter genfundet om vinteren, dels mod sydvest til det nordlige Spanien og dels mod syd til Norditalien (fig. 5A). De sydvestlige fugle (5) er alle mærket i det sydlige Danmark (Fyn, Sydsjælland og Lolland), mens de sydlige (3) er mærket på Christiansø. En fugl mærket i Tjekkiet i november er i efterfølgende forår aflæst på Christiansø. Fugle, der passerer Christiansø, kan dog også overvintrer mod vest; tre fugle mærket om efteråret på Christiansø er genfundet på Sjælland i efterfølgende vintre (fig. 5A).

Om foråret er kun fire fugle (2%) genfundet syd for landet (fig. 5B); tre i Nordtyskland og en i Polen, med sæsonens seneste 20. april nær Bremen. Under forårstrækket er 27 fugle fra det sydlige Skandinavien og Finland genfundet eller mærket i Danmark fra

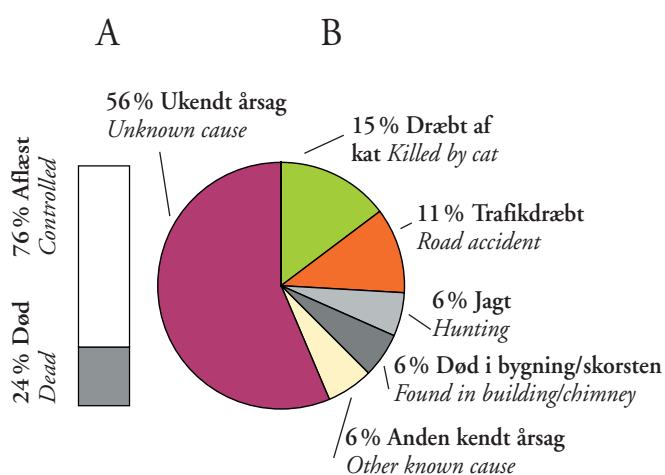

Fig. 7. A) Genmeldingsårsager (n=415) og B) dødsårsager (n=101) for gærdesmutte ringmærket i Danmark. A) Cause of recovery (n=415) and B) cause of death (n=101) for wren ringed in Denmark.

marts til 21. maj, flest i april (48%). Forårsperiodens længste distance er tilbagelagt af periodens hurtigste fugl, mærket 29. april 1987 på Læsø og aflæst 33 dage senere nær Oulu i Finland, en strækning på 1.098 km (33 km i døgnet)(fig. 5B). I Danmark begynder forårstrækket i midten af marts og forløber frem til sidst i maj, med kulmination midt i april (Olsen 1992, Lausten & Lyngs 2004). Forårstrækket for ungfugle og gamle fugle er tidsmæssigt sammenfaldende (Lausten & Lyngs 2004).

Genmeldings- og dødsårsager

To tredjedele af genmeldingerne er aflæsninger af levende fugle (fig. 7A), heraf 87% på mærkningslokaliteten og 5% i udlandet. 44 genmeldte fugle er døde med kendt årsag, heraf er 15 taget af kat og 11 kollideret med biler (fig. 7B). Ud af 25 dødfundne fugle, mærket som ungfugle, er 18 (72%) rapporteret døde inden de blev et år. I Danmark er svingninger i ynglebestanden tæt koblet med svingninger i vintertemperaturen; isvintre reducerer bestanden kraftigt,

mens lune vintre giver stor ynglebestand den følgende sæson (Grell 1998). Den længstlevende gærdesmutte i det danske ringmærkningsmateriale blev mindst 3 år og 9 mdr. Fuglen blev mærket som voksen 1. juni 1948 nord for København og skudt samme sted 6. april 1951. Den ældste fugl i Europa blev 6 år 11 mdr. (Staaav 2001).

English summary

The wren is a very common breeding bird all over Denmark. It is also a common passage migrant and winter visitor. The first wren was ringed in Denmark in 1921, with the highest number ringed in 1990 (2,293). The recovered birds were ringed over most of the country. Most birds were ringed in the migration seasons: 17% in spring and 70% in autumn. The relatively few recoveries of wrens from the Danish breeding population (n=51) gives only limited information about the migration. About ninety per cent of the birds ringed in the breeding season were recovered less than 5 km from the ringing site. During winter five Danish wrens have been recovered, two from abroad (southeastern France).

Passage migrants from southern Norway, southern Sweden and western Finland have been recovered in Denmark from 10 September, most in October. From Denmark some of the wrens migrate further SW. The fastest bird was recovered 19 October in northern France six days after ringing (123 km/day). Birds ringed outside the breeding season have been recovered during winter in Denmark (87%) and in western Europe from northern Spain in the west to northern Italy in the east. In spring birds have been recovered south of Denmark in northern Germany (2) and Poland (1). Scandinavian birds have been ringed or recovered in Denmark from March to 21 May, most in April. Seventy-six of the recoveries were live recaptures. Of 101 dead birds, most had been killed by cats, collided with vehicles or had been hunted. Of birds ringed as chicks or juveniles and recovered as dead, 72% were reported during their first year of life.